

Selvsyn på den forkerte verden

Arne Herløv Petersen: *Fra den forkerte verden. Artikler fra Social-Demokraten 1881-1894.* Forlaget Ajour 2004. 273 sider. 198 kr. ISBN: 87-89235-76-2

Det er fin dokumentation, og hjertet er også med. Ingen tvivl om, at Arne Herløv Petersen har næret mere end en faible for Social-Demokraten, siden han som 11-årig blev medarbejder ved Miniavisen. Det var et tillæg, som bladet i en periode fra midten af 1950'erne bragte i skolernes efterårsferie, redigeret og skrevet af skolebørn. Nogle år senere, da Arne havde fået dun på hagen, blev han "rigtig" medarbejder ved selve bladet, der i mellemtiden havde skiftet navn til Aktuelt. Nu er der gået omtrent 30 år, siden han forlod Aktuelt, og omtrent 35 år, siden han på Københavns Universitet skrev speciale om Social-Demokraten og dens navnkundige redaktør 1881-1911 Emil Wiinblad.

Det er altså gammel kærlighed, der ligger bag hans udvælgelse af artikler fra de første 13-14 år af Wiinblads redaktørtid, men det er alligevel forbavsende, så lidt rust både kærligheden og artiklerne har samlet gennem de op til 125 år, hvor den største forstyrrelse, det guldne avisepapir har været ude for, var overførslen til mikrofilm.

For 100 år siden var Social-Demokraten Nordens største dagblad. Arne Herløv Petersen har regnet ud, at bladet i København havde gennemsnitlig 4-5 abonnenter i hver opgang i byen. Oplaget toppede ved 56.000 eksemplarer, men det 20. århundrede var ikke gammelt, da nedgangen begyndte.

"Fra den forkerte verden" hedder antologien, og den skulle nok kunne inspirere en og anden historiestuderende til dybere studier. Navnlig ville det være interessant med udgangspunkt i Herløvs artikeludvalg at foretage sammenligninger mellem den journalistiske behandling af samme begivenhed eller samme foreteelser i Social-Demokraten og i samtidens øvrige 15 dagblade i hovedstaden.

Artikelsamlingen begynder med et brag af en artikel, naturligvis signeret "En Arbejder". Det var Emil Wiinblads pseudonym, da han begyndte at skrive de artikler, der førte til, at han blev valgt som redaktør, efter at Social-Demokraten længe havde skrantet. Nåja, *skrive* er måske misvisende. Han satte teksten direkte fra sættekassen uden manuskript. Havde han levet i dag, ville han vel have undret sig over, hvad vi skal med tekstbehandling. Artiklen stod i Social-Demokraten den 16. januar 1881 under titlen "Lidt fra den forkerte verden". Wiinblad minder om en tysk tegning for børn, "Die umgekehrte Welt", hvor folk kører i kane om sommeren, og pattebørn propper en sut i halsen på deres fædre. Og så stiller han boligforholdene i de københavnske smågaders rønner op imod de store økonomiske kræfter, der bliver sat ind på at udsmykke Det kongelige Teater. "Der er noget forkert i dette, noget forkert i denne Virkelighed, der siger Sparto til Fantaseringen om at køre i Kane en Sommerdag", runger det fra Wiinblads sættekasse.

Herløv har fundet plads til 45 artikler, som han klogeligt har delt op i 14 emner: Boligforhold, Arbejdsforhold, Landarbejderne, Fattiggårde, Kvindesag, Minori-

Anmelderredaktion:
Søren Federspiel,
Carsten Frimand
Rasmus Mariager og
Anne-Lise Walsted

teter og Indvandrere, Udlandet, Kolonipolitik, Sundhed og Miljø, Undervisning, Retssystem, Militærvæsen, Kongehus samt Kunst og Litteratur.

I en indledning på 15 sider og en efterskrift på 2 sider fortæller han om bladet og nogle af dets medarbejdere, ligesom han trækker nogle linjer op i de holdninger, som kan aflæses af artiklerne.

Hvad der især har slået Herløv ved læsningen af de gamle årgange, er medarbejdernes faste overbevisning om, at samfundet ikke er godt nok, som det er, og må kunne gøres bedre. Her har han utvivlsomt fat i et faktum, der står i skærende kontrast til nutiden. Findes der i dagens Danmark bladudgivere, redaktører og journalister, hvis virke styres af deres grundlæggende ønske om at skabe et bedre samfund? Findes de i den elektroniske nyhedsformidling i radio og TV? Meget tyder på, at det først og fremmest er mediernes rentabilitet, der tæller. Bevares, både i den trykte og den æterbårne presse kommer nuancer til udtryk i emnevalg og kommentarer – nogle er til højre for midten, andre til venstre for midten, men frygteligt mange lige i den farveløse midte.

Stærkest lyser den sociale indignation i de gamle reportager, og Herløv fremhæver med god grund journalister som Ludvig Hundrup og Norman Bryn.

Deres skildringer af de forfærdelige boligforhold i København kan endnu i dag få læseren til at fornemme stanken, tussmørket, trøstesløheden, der forstærkes af udlejernes snedige ydenhensstand med huslejebetalingen, når arbejdsløshed eller sygdom melder sig. Snedigt, fordi henstanden medfører, at lejeren kommer

i stadig dybere gæld og derfor hindres i at se sig om efter en bedre bolig.

Tidens arbejdsforhold skildres i en serie under rubrikken "Arbejdersmord", og bl.a. vilkårene på Hinnerup Cellulosefabrik, der ejes af lensgreve Frijs til Frijsenborg, berettiger overskriften. Fabriksarbejdets udvikling af giftige dampe og arbejdsdage på op til 18 timer slår kraftige mænd ud efter få års ansættelse. Men lønnen er høj: 1,75 kr. om dagen mod 1 kr. hos bønderne. Og så er der 14 øre i timen at hente ved overarbejde, dvs. ud over 12 timer om dagen.

Mere end 30 år førend kvinder endelig får valget i Danmark, går Social-Demokraten stærkt ind for kvindens ligestilling med manden, og der er heller ikke noget at tage fejl af, hvad angår holdningen til minoriteters ret. Bladet går frontalt imod antisemitiske tendenser i højrekredse, og i en reportage signeret "P.S." (velsagtens Peter Sabroe) tager Social-Demokraten fat på de elendige forhold, som landbruget byder indvandrede polske arbejdere. Bladet finder rigtignok, at der ikke er behov for denne indvandring, eftersom tusinder af danske landarbejdere i disse år udvandrer, "fordi de her hjemme kun har Udsigt til at komme i den yderste Nød". Tankevækkende, at billig polsk arbejdskraft også i dag frembyder et problem, selv om problemstillingen er meget forskellig fra dengang, bortset fra at der nu som før er arbejdskøbere, som tror at se en fordel i at trykke prisen.

Artikeludvalget giver tilsammen et bredt, men detaljefyldt samtidsbillede, mildest talt "knipset" på stedet og i øjeblikket. Men selv om Arne Herløv Petersen klart sætter kulturstoffet

højt, fylder afsnittet om kunst og litteratur kun knap en tiendedel af bogens 270 sider. Især kunne det have været velkomment, om C.E. Jensen havde været repræsenteret med nogle teater anmeldelser og ikke blot boganmeldelser (Herman Bangs "Stuk", Henrik Pontoppidans "Skyer" og Knut Hamsuns "Sult". Sidstnævnte er usigneret, men skyldes utvivlsomt C.E.).

A propos C.E., så er der en underlig fejl i Herløvs indledning. Om C.E. Jensen hedder det: "Han skrev hen over hovedet på læserne, skriver A.C. Meyer i sine erindringer,...." Den sætning kan ikke findes ved en gennembladning af Meyers to erindringsbind fra 1929 og 1933, og det er da også usandsynligt, at Meyer ville skrive sådan om sin nære og gode ven. Så tæt var deres forhold, at C.E.s enke bad Meyer holde talen ved hendes mands begravelse i 1927. Men rigtigt er det, at C.E. Jensen gennem mange år uretfærdigt blev nedvurderet, og den vending, som Herløv gengiver, kan stamme fra Politikens nekrolog 22.9.1927, hvor "Bøglæseren" (Kai Friis-Møller?) arrogant skriver om C.E.: "Sandsynligvis skrev han hen over Hovederne paa de 95 Procent af sit Blads daværende Læsere". Det dementeres af ingen anden end A.C. Meyer i en mindeartikel i "Journalisten" nr. 19/1927: "Det er ved hans Død sagt, at han vistnok kun skrev for 1 Procent af sit Blads Læsere. De 99 forstod sig ikke paa Literatur og læste ikke de Bøger, der anmeldtes. Det er ikke rigtigt. C.E. Jensen havde en egen Maade at anmelde paa. Han baade klippede, kommenterede eller kritiserede, og det gjorde han altsammen saa godt, at Læsere fik et levende

Indtryk af en Bogs Indhold. Eller han fortalte saa levende om et Teaterstykke, at havde Læseren ikke Tid eller Raad til at købe en Billet, fik han dog en fortrinlig Fremstilling af Stykkets Handling, og egentlig har *C.E. Jensen* ad denne Vej opdraget sit Publikum til baade at læse Bøger og til at gaa i Teatret”.

At Herløv lader Alsing Andersen og ikke F.J. Borgbjerg være C.E. Jensens medforfatter til “Socialdemokratiets Aarhundrede” er nok bare en lapsus, men generelt er der såmænd i “Fra den forkerte verden” mindst lige så mange trykfejl som normalt i vore dages bøger.

Det skal dog ikke tilsløre, at Arne Herløv Petersen med denne bog har leveret et flot bidrag til at give nutidsdanskere mulighed for så at sige ved selvsyn at forstå Socialdemokratiets og den socialdemokratiske presses opvækst.

Preben Hansen

Bidstrup

Hanne Abildgaard (red.): Herluf Bidstrup. Satire og humor. Arbejdermuseet, København 2004. 127 s., ill., 135 kr. ISBN 87-88626-29-6.

Bfter at Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv flyttede sammen med Arbejdermuseet i København, genåbnede det ombyggede Arbejdermuseum i august 2004 med en udstilling om satiretegneren Herluf Bidstrup. Samtidig offentliggjorde kunsthistoriker og museumsinspektør Hanne Abildgaard denne antologi, der består af syv artikler om forskellige aspekter af og synspunkter på Bidstrups liv. Abildgaard har selv leveret tre af bi-

dragene (om den unge tegner, om koldkrigstegneren og om den kommunistiske tegner), medens de resterende er skrevet af Vagn Buchmann (om tiden under besættelsen) og Anne-Lise Walsted (om en Kinarejse) samt Walter Heynowsky (erindringer). Endelig er gengivet en debatartikel af Klaus Albrechtsen om Bidstrups stilling i den danske offentlighed. Arbejdermuseets direktør Peter Ludvigsen har skrevet forord. Bogen er forsynet med talrige af Bidstrups tegninger.

Historien om Herluf Bidstrup (1912-1988) er fascinerende. Født i Berlin som søn af maleren Hermod Bidstrup og hustru Bertha. I 1931 blev Herluf Bidstrup optaget på Kunstakademiet i København, hvorfra han dimitterede i 1935. Året efter blev Bidstrup ansat på “Social-Demokraten”, hvor han tjente sine sporer de følgende ni år. Den unge Bidstrup var på det tidspunkt “card carrying” socialdemokrat. I sidste halvdel af 1930erne udviklede han sine evner som satiretegner, hvor rubrikken “Ugens Bidstrup” ofte blev benyttet til antinazistisk agitation. En agitation han delte med andre af 1930ernes socialdemokratiske satirikere, fx Anton Hansen (s. 17) som Hanne Abildgaard tidligere har offentliggjort en monografi om (Hanne Abildgaard: Anton Hansen, Arbejdermuseet, 2001). I slutningen af 1930erne blev Bidstrup imidlertid anmodet om at nedtone satiren, når det gjaldt kampen mod nazismen. Som det ledende regeringspartis hoforgan kunne “Social-Demokraten” ikke bidrage til at underløbe regeringens forsigtige politik over for den sydlige nabo. Heller ikke selv om avisens redaktør H.P. Sørensen angiveligt skulle have vendt det døve øre til en del af

partiets kritik og i stedet “solidariseret sig med tegnerens lyst til ytringsfrihed”, som Abildgaard formulerer det (s. 18).

Under besættelsen blev Bidstrup anfægtet. Samarbejdspolitikken og dens eftergivenhed over for besættelsesmagten udfordrede tydeligvis Bidstrup, der havde vanskeligt ved at forlige sig med rationalerne bag samarbejdspolitikken. Bidstrup orienterede sig derfor stadigt mere mod DKP, der sammen med Dansk Samling stod forrest, når det gjaldt dansk modstand mod nazismen. Buchmann viser i sin artikel, at Bidstrup i 1943 leverede én af besættelsestidens mest berømmede illegale serier af tegninger: “Mænd, der skal afregnes med”. Tegningerne, der af DKP blev sendt i omløb som postkort, rummede portrætter af bl.a. statsminister Erik Scavenius, justitsminister Thune Jacobsen samt forfatteren og nazisten Harald Bergstedt (s. 32-34). Var der endnu nogle, der var i tvivl, blev Bidstrups holdningsskifte offentligt kendt, da han i 1945 skiftede fra “Social-Demokraten” til arvefjenden “Land og Folk”, hvor han skulle forblive som én af landets mest ætsende satiretegnere frem til sin død i 1988. Bidstrup blev endvidere en af Sovjet-kommunismens mest populære tegnere. I Sovjetunionen blev hans bøger udgivet i millionoplag (s. 89), og i 1964 modtog han Lenin-fredsprisen. Hvor Bidstrup i 1930erne havde været en højt skattet tegner – “Social-Demokratens mest populære medarbejder” (s. 12) – blev han efter skiftet til “Land og Folk” én af de landets mest udskældte tegnere. Abildgaard skildrer i den veloplagte artikel “Partiets blyant” (s. 103-121), hvordan Bidstrup nu blev kritise-

ret for at have "svigtet sit rige kunstneriske talent", for forudsigelighed og for at være en "partiblyant". Bidstrup svarede igen med foragt for det "småborgerlige Danmark" med en understregning af, at han skød efter det, han ønskede "at ramme" (s. 103). Efter sin død blev tonen dog en anden, da "Politiken" i en nekrolog omtalte Bidstrups streg som humoristisk og elegant, medens "Det Fri Aktuelt" noterede sig tegnerens aldrig svigtende solidaritet med de svage (s. 118). For at få fuldt udbytte af denne artikel, bør den læses sammen med afsnittet om Bidstrups tegninger under den kolde krig (s. 41-70).

De ovenfor omtalte artikler af Abildgaard og Buchmann redegør for hovedtræk af Bidstrups liv i den danske offentlighed. Det sker sjældent, at man morer sig højlydt, medens man læser en faghistorisk/kunsthistorisk fremstilling. De der læser denne bog, skal dog nok få gang i lattermusklerne. Det er fornøjelig læsning, og illustrationerne er velvalgte. Meget endda. Til gengæld er det min opfattelse, at selv om jeg har fået præciseret en række konkrete forhold og har set talrige tegninger, jeg ikke tidligere kendte, så har jeg ikke fået synderlig megen ny viden ved læsning af disse artikler. Historien om Bidstrup i den danske offentlighed er i det væsentlige kendt. I al fald for de, der har arbejdet med 1930ernes og 1940ernes samt den kolde krigs historie i Danmark.

Anderledes forholder det sig med Anne-Lise Walstedts artikel om Herluf og Ellen Bidstrups rejse til Kina i 1955. Artiklen, "Den lange rejse" (s. 71-84), rummer en mængde ny viden, baseret som den er ikke alene på

Bidstrups rejsebog "Kinarejse" (1956), men også på Ellen Bidstrups upublicerede rejsedagbog. Med Koreakrigen (1950-1953) forenedes den kommunistiske verden i en animositet vendt mod de vestlige lande. Kort efter blev Bidstrup inviteret til Kina, og fra januar til maj 1955 var familien Bidstrup ude på den lange rejse. Artiklens styrke er efter min mening gengivelsen af de indtryk som Herluf og Ellen Bidstrup fik under deres rejse i Kina. Artiklen er illustreret med tegninger, som Herluf Bidstrup udfærdigede under rejsen. Tegningerne er blottet for satire, og de har et ganske andet udtryk end de satiretegninger, Bidstrup offentliggjorde i den danske dagspresse. Bidstrup sugede tydeligvis til sig under Kinarejsen, og han søgte at gengive, hvad han så. Det er spændende læsning.

Med en enkelt undtagelse er samtlige antologiens bidrag velvalgte og velredigerede. Undtagelsen er Klaus Albrechtsens artikel "En skændsel" (s. 97-100). Artiklen, skrevet i 1984, er oprindeligt bragt i "Ekstra Bladet". I artiklen harcelerer Albrechtsen over, at Bidstrup under den kolde krig var en forhadet skikkelse i store dele af den danske offentlighed. Albrechtsen citerer Bidstrup for sætningen: "De forstår mig bedre herovre" dvs. i Sovjetunionen. At Bidstrup almindeligvis var en ilde anskreven person uden for kommunistiske kredse, og at hans tegninger ikke opnåede at være genstand for store udstillinger i Danmark, karakteriserer Albrechtsen som "en typisk dansk småfædet småborgerlig, smånederdrægtig skændsel....." (s. 97). Albrechtsen har naturligvis ret til at indtage den holdning, men hvorfor gengiver

Abildgaard artiklen i antologien? Det fatter jeg ikke, så meget desto mere som at Abildgaard i "Partiets blyant" på forbillidlig vis udstiller, hvor politisk farvet kritikken af Bidstrup var.

Alt i alt har Hanne Abildgaard og Arbejdermuseet imidlertid begået en fin bog. Fraset Walstedts fine artikel er det småt med overraskelser, men til gengæld er bogen informativ, underholdende, velillustreret og velredigeret.

Rasmus Mariager

Mellem storpolitik og værkstedsgulv

Niels Jul Nielsen: Mellem storpolitik og værkstedsgulv. Den danske arbejder – før, under og efter Den kolde krig. Museum Tusulanums Forlag. Københavns Universitet 2004. 376 sider, ill., 250 kr. ISBN 87-7289-862-3.

I 2003 åbnede Københavns Bymuseum dørene for særudstillingen "Mellem uskyld & a-bomber. Koldkrigens København i 1950erne". Året efter udgav udstillingens tilrettelægger, etnolog og museumsinspektør Niels Jul Nielsen (NJV) denne bog. "Mellem storpolitik og værkstedsgulv" er den videnskabelige dokumentation for udstillingen – og meget mere til.

Bogens emne er den kolde krigs implikationer for den almindelige dansker og især for den danske arbejder, idet bogen dog væsentligst behandler de vestlige samfunds, navnlig USA's betydning for danskernes hverdag. I bogen analyserer NJV de politiske ambitioner, der lå til grund for den amerikanske holdningspåvirkning af det danske samfund. NJV skildrer endvidere

såvel det dansk-amerikanske forholds udvikling som træk af dansk politiks udvikling. I tillæg hertil undersøges forholdet mellem kommunister og socialdemokrater i såvel fagbevægelsen som på den enkelte arbejdsplads; især på Burmeister og Wain (s. 17).

NJN's fremstilling af det dansk-amerikanske forhold er inspireret af Bo Lidegaards studier. Gennem de senere år har sidstnævnte argumenteret for, at USA blev Danmarks primære referencemagt i slutningen af 1940erne (før tilslutningen til Atlantpagten), ligesom han har anført, at der kort efter befrielsen i 1945 etableredes en "strategisk alliance" mellem det danske socialdemokrati og dele af den amerikanske administration. NJN følger det spor, om end han undlader at benytte begrebet "strategisk alliance". I forlængelse af Lidegaards resultater argumenterer NJN for, at amerikanske administrationer benyttede Socialdemokratiet til at påvirke dansk indenrigspolitik under den tidlige kolde krig. Danmark blev tilbudt økonomisk og militær hjælp, og op gennem 1950erne blev propaganda benyttet til at orientere såvel beslutningstagere som almindelige borgere mod USA. Ifølge NJN havde USA succes med sin politik. Socialdemokratiet blev hurtigt orienteret mod USA. Faktisk så hurtigt at det er NJN's opfattelse, at Danmarks optagelse i Atlantpagten ikke bør ses som et vigtigt brud med landets tradition for at føre neutralitetspolitik. Tværtimod anskuer NJN alliancebeslutningen som en naturlig konsekvens af landets (og Socialdemokratiets) udenrigspolitisk kurs siden 1945 (s. 146, jf. s. 144). I den forbindelse er det

NJN's vurdering, at relationen mellem Socialdemokratiet og dele af den amerikanske administration medvirkede til at konsolidere det danske demokrati, idet den indenrigspolitiske kamp i Danmark stod mod DKP. Samtidig karakteriserer NJN det som et paradoks, at det var kontakten mellem det antikapitalistiske Socialdemokrati og indbegrebet af kapitalismen, USA, der sikrede demokratiet i Danmark (s. 126).

NJN's fremstilling af Danmarks vej ind i det atlantiske samarbejde og det dansk-amerikanske forhold i slut-40erne er efter min opfattelse ikke alene for snæver, men også misvisende. Den ser eksempelvis bort fra Socialdemokratiets bestræbelser på at få etableret et nordisk forsvarssamarbejde i 1948-49, ligesom den undlader at behandle de øvrige politiske partiers synspunkter på og betydning for alliancebeslutningen. I det hele taget var dansk udenrigspolitik i den periode langt fra så snorlige, som NJN lægger op til. Snarere var der tale om, at danske politikere i slutningen af 1940erne befandt sig i en vanskelig situation, hvor der ingen nemme løsninger var. Dansk udenrigspolitik var i højere grad orienteret mod Norden og Storbritannien end mod USA.

Analysen af forholdet mellem USA's internationale politisk-økonomiske initiativer og udviklingen i Danmark er mere overbevisende. NJN demonstrerer, hvordan USA betragtede arbejderbevægelsen som en af de væsentligste arenaer for kampen om danskernes hjerter. NJN citerer Irwing Brown for følgende udtalelse: "whoever gains the soul of European labour can gain all other objectives." (s. 81), og i forbindelse med en NATO-kon-

ference i København i 1953 viser NJN, hvordan "labour" opfattedes som værende en nøglefaktor i internationale anliggender. Disse to eksempler illustrerer, at arbejderbevægelsen og arbejdspladser var blandt de væsentligste steder for politisk agitation, og at atlantisterne derfor måtte konfrontere kommunisterne på disse felter. Med udgangspunkt i arbejder af Anthony Carew viser NJN endvidere, hvordan det Europæiske Produktivtetsbureau (EPA) fik til opgave at skabe "productivity throughout Europe in line with Western defence needs" og at det i den sammenhæng lykkedes EPA at opnå kontakt til fremtrædende socialdemokratiske fagforeningsfolk (s. 90). Desuden viser NJN, hvordan den socialdemokratiske del af arbejderbevægelsen blev en aktør i etableringen af en atlantisk identitet i Danmark. DKP blev således inddæmmet i Danmark, men det burde nu nok understreges højere end det gøres af NJN, at det ikke udelukkende var et resultat af USA's og Socialdemokratiets indsats. DKP's aftagende rolle i dansk politik hang nok så meget sammen med Sovjetunionens fremfærd i Østeuropa især i 1956.

Bogens væsentligste og vel nok tillige banebrydende del er analyserne af forholdet mellem socialdemokrater og kommunister på værkstedsgulvet. Det er også stedet, hvor NJN lægger de fleste af sine kræfter. Med udgangspunkt i en solid præsentation af det historiske forhold mellem de to partier (kap. 2, s. 35-65) illustrerer NJN med betydelig analytisk styrke, hvordan de to arbejderpartier befandt sig i en indbyrdes kamp om indflydelsen i arbejderbevægelsen i

1940erne og første halvdel af 1950erne. Som årene gik, vandt Socialdemokratiet denne kamp, men det dokumenteres, hvordan kommunister, på trods af deres fåtal, undertiden blev valgt som fællestillidsmænd, også med stemmerne af socialdemokrater. NJN's forklaring herpå lyder, at DKP'ere undertiden blev opfattet som værende mere i overensstemmelse med arbejdernes interesser end socialdemokrater, der nu og da blev betragtet som indspiste med virksomhedsejere (fx s. 188). Som sådan står det klart, at politikken på værkstedsgulvet undertiden blev skåret efter en anden læst end den, der gjaldt i landspolitikken.

I bogens afsluttende kapitler (s. 287-352) føres analysen frem til 2000. Efter den kolde krigs afslutning er liberalismen ifølge NJN blevet den dominerende ideologi i international politik. "Labour", anfører NJN, er ikke længere "en key factor in world affairs" (s. 325). Derfor er 'labour' hverken i stand til at sætte dagsordenen i økonomiske, politiske eller ideologiske termer. Overhovedet er det NJN's vurdering, at de nye ideologiske og politiske dagsordener betyder, at den traditionsbundne solidaritet mellem lønmodtagere er blevet erstattet af individualitet. Som sådan fortsætter det internationale miljø med at præge den enkelte arbejders hverdag.

Min vurdering af bogen er klar: NJN har fremlagt en forfriskende og stimulerende bog. I dansk historiografi er der en tendens til at anskue kampen i arbejderbevægelsen "fra neden". NJN har vendt tingene på hovedet, idet han har analyseret den kolde krigs betydning for kampen i arbejderbevægelsen. Som anført deler jeg ikke bogens op-

fattelse af det dansk-amerikanske forhold. Men det er af mindre betydning. Bogens resultater, især når det gælder situationen på værkstedsgulvet, fortjener en stor læserskare.

Rasmus Mariager

Partiets salt

Terje Halvorsen: Partiets salt. Pax Forlag, Oslo 2003. 576 s. ISBN 82-530-2576-9

Ungdomsorganisationerne har haft en væsentlig betydning for udviklingen af arbejderpartierne i det meste af Europa. Dannelsen af de kommunistiske partier udenfor Rusland i årene umiddelbart efter oktoberrevolutionen var eksempelvis på mange måder et udtryk for et regulært ungdomsoprør indenfor de socialdemokratiske partier. Både det norske, det svenske og det danske kommunistparti var således et resultat af radikaliserings af partiernes eksisterende ungdomsorganisationer. De politiske ungdomsorganisationer – og elev-, lærer- og studenterorganisationer – spillede også en væsentlig rolle i de sociale bevægelser der udviklede sig i årtierne efter krigen.

Alligevel er der bemærkelsesværdigt få, der har forsøgt sig med at lave egentlig videnskabelige undersøgelser af politiske ungdomsorganisationer i Danmark. De senere års mange skrivelser om unges politiske identitetsdannelse og deltagelse er således kendetegnet ved at være uhyggeligt svagt funderet ud fra en historisk betragtning. Flere fænomener og problemstillinger som man kan iagttage blandt unge i dag, og som af sociologer fremhæves som eksempler på en

særlig ny ungdomsgeneration, kan man som historiker konstatere har optrådt kontinuerligt igennem de sidste 30-40 år.

I Danmark er vi således henvist til en håndfuld specialer, der har resulteret i endnu færre udgivelser, og ganske få historiske værker udgivet af blandt andet Danmarks Socialdemokratiske Ungdom, Frit Forum og Konservativ Ungdom. De sidstnævnte alle skrevet som jubilæumshistorier tydeligt præget af at de er skrevet af sympatisører og gamle medlemmer. På den baggrund er det særdeles glædeligt, at det socialdemokratiske ungdomsforbund i Norge Arbeidernes Ungdomsfylking (AUF) i anledning af sin 100 årsdag i 2003 bad Terje Halvorsen om at skrive forbundets historie. Halvorsen har gjort et meget grundigt stykke arbejde og inddraget et omfattende kildemateriale fra norske arkiver suppleret med materiale fra Komintern-tiden og østtysk materiale fra SAPMO i Berlin, hvilket har resulteret i det første egentlige faghistoriske værk om et socialdemokratisk ungdomsforbund i Norden i form af en "mursten" på mere end 500 sider.

Halvorsens undersøgelse kredser omkring tre hovedproblemstillinger: 1) AUFs egen udvikling som politisk organisation med relativ selvstændighed, 2) AUFs forhold til De Norske Arbejderparti (DNA) og 3) AUF som ungdomsorganisation, der også i ikke-politisk forstand tjente som et socialt liv for unge. Bogens styrker er imidlertid helt klart i forhold til de to første spørgsmål. I særlig grad er det interessant at følge AUFs konfliktfyldte forhold til det voksne DNA, hvor man også får en fornemmelse af det norske social-

demokratis historie set fra neden.

På mange måder minder AUFs historie om den tilsvarende danske udvikling, men der også nogle markante forskelle ikke mindst i kraft af at det norske ungdomsforbund er kendetegnet ved nogle voldsomme politiske udsving.

Norges Socialdemokratiske Ungdomsforbund stiftes i lighed med det danske SUF oprindeligt af en mindre gruppe unge på partiets venstrefløj i starten af århundredet. Under den første verdenskrig gennemløber ungdomsforbundet en klar radikaliseringsproces, men i modsætning til det danske SUF lykkes det ungdomsforbundet sammen med resten af venstreoppositionen i partiet at vinde magten i partiet i 1918, der i en kort årrække var tilsluttet Komintern. Da partiet forlod Komintern i 1923 valgte flertallet af ungdomsforbundet at bryde med partiet og dannede det nye norske kommunistparti. Mindretallet dannede Venstre kommunistisk Ungdom (VKU), der i 1927 blev omdannet til AUF som Arbejderpartiets nye ungdomsorganisation. I de to årtier efter 1945 var AUF en særdeles partiloyal ungdomsorganisation, men i slutningen af 1960'erne brød ungdomsoprøret ud i AUF, og på baggrund i en stadig skarpere modstand mod Vietnamkrigen og utilfredshed med partiet var ungdomsforbundet på direkte konfrontationskurs i spørgsmålet om EF og NATO. Efter EF-afstemningen brød en række af de norske nej-sigere på venstrefløjens, ikke mindst fra ungdomsforbundet, med partiet indgik i stedet i det nye SV. Modsat Danmark hvor en del af højrefløjens i partiet dannede CD. I 1980'erne,

under ledelse af Jens Stoltenberg, drejede ungdomsforbundet mod højre og lagde sig tæt op af DNA. Igen i 1990'erne kom der imidlertid spændinger mellem parti og ungdomsforbund, da ungdomsforbundets radikale miljøpolitik kolliderede med partiets satsning på fortsat ubegrænset vækst, modsat det danske DSU, der i samme periode lagde sig tæt af socialdemokratiet højrefløj.

Der er tale om et stykke traditionel organisationshistorie og en vellykket en af slagsen, men man savner som dansk læser også at få en bedre fornemmelse af de samfundsmæssige rammer AUF udvikler sig indenfor, først og fremmest de unges forhold, og den parallelle udvikling af andre norske ungdomsorganisationer. Hvordan var AUFs udvikling i forhold til den generelle ungdomsudvikling – socialt og kulturelt – og hvad er det der adskiller den *politiske* ungdom fra andre ungdomsgrupper? Tilsvarende kan man som dansk læser undertiden have svært ved at overskue de mange personer som optræder, og som norske læsere utvivlsomt har bedre mulighed for at overskue. Men alt andet lige er der tale om et pionerarbejde, som indtil videre må betragtes som et standardværk i nord.

Knud Holt Nielsen

¡No Pasarán! – De kommer ikke igennem!

Svend Rybner: Bag Madrids barrikader, Akademisk Forlag. 2004, 296 s. ill., 249 kr. ISBN 87-500-3752-8.

Historikeren Svend Rybner har i en ny bog analyseret forsvaret af Madrid under Den

Spanske Borgerkrig. *Bag Madrids barrikader* udmærker sig ved en kompetent diskussion af både samtidige og nutidige tolkninger af den interne splid i Madrid, der nok var landets hovedstad, men som i november 1936 blev overladt til sin egen skæbne, da den republikanske regering søgte tilflugt i Valencia.

Bogen falder i tre afsnit. Første del afdækker den interne magtkamp i Madrid, herunder baggrunden for socialistlederen Largo Caballeros udnævnelse til regeringsleder 4. september 1936. Anden del analyserer kommunisternes vej til magten i Madrid og deres forsøg på at opnå kontrol med de væbnede styrker og politiet, mens sidste del undersøger kommunisternes rolle i hovedstadens forsvarsjunta, der blev opløst i april 1937. Afslutningsvis diskuterer Rybner magtkampen i Madrid i forhold til den generelle splid i den republikanske zone.

Rybner ser to skelsættende forløb i det politiske spil i Madrid i vinteren 1936-37 (jfr. kap. 8-11). Det ene er udviklingen i forsvarsjuntaen i de første seks måneder, det andet hidrører det anstrengte forhold mellem Madrid og Valencia. Ved borgerkrigens udbrud var socialisterne ikke længere enerådende blandt arbejderne, idet fagforbundet CNT havde opnået betydelig magt. Således afspejlede magtdelingen i Madrid et kaos, hvor hver politisk gruppe havde egne militser og domstole, og hvor ingen gruppe, ikke engang den socialistiske, var stærk nok til at udøve hegemoni. Retsstaten gik i opløsning med ukontrolleret vold og terror til følge. Largo Caballeros regeringsovertagelse var dog et reelt forsøg på at samle de republikanske kræfter i et mere

konstruktivt samarbejde, men regeringen var oftest handlingslammet, og kommunisterne blev stadig mere dominerende. Da regeringen forlod hovedstaden i november 1936, greb kommunisterne straks chancen. Deres partiledelse blev som den eneste i byen og fik derved afgørende indflydelse på sammensætningen af generalstaben og forsvarsjuntaen.

Rybner konkluderer, at kommunisterne generelt forstod at omsætte den militære hjælp fra Moskva til politisk kapital i den interne magtkamp, der var blevet åbnet i Madrid efter regeringens flugt. Kommunisterne fik med sovjetisk hjælp juntaen til at gribe ind over for det venstre-revolutionære POUM og andre grupper, der ikke ville indordne sig kravet om fælles fodslag. Forfatteren påpeger det overraskende i, at magtbalancen vippede så hurtigt til fordel for kommunisterne. Partiet voksede på mindre end et år fra at være en mindre del af Folkefronten til at blive den dominerende politiske kraft i hele Republikken (s. 264). I den forbindelse savner man dog en mere uddybende analyse af sammenhængen mellem sovjetisk militær hjælp og de spanske kommunisters politiske indflydelse. Hvis man, som Rybner, mener, at det var Sovjetunionens militære støtte, der primært styrkede de spanske kommunisters position i Spanien, hvordan forklarer man så, at kommunistpartiets indflydelse nåede sit klimaks i en periode, hvor hjælpen reelt var gået i stå på grund af den effektive italienske blokade af forsyningslinjen gennem Middelhavet? I Madrid kan situationen givet forklares med, at socialisterne selv havde overladt initiativet til kommunisterne, men

hvad med de resterende dele af Republikken?

Spørgsmålet er også, hvad Rybner ønsker at vise med sin bog. Udgangspunktet for analysen er, at Francos tropper 6. november 1936 stod i Madrids forstæder, men at hovedstaden alligevel ikke faldt. "Hvordan kunne det lade sig gøre? Hvorfor holdt militshæren stand?" spørger forfatteren (s. 11). Han svarer dog kun delvist på de to spørgsmål, idet bogen primært analyserer de interne forhold i den republikanske lejr. Men der skal som bekendt to til at kæmpe en krig. Med andre ord udelades Generel Francos mulige indflydelse på, at forsvaret i Madrid overhovedet kunne opretholdes. Den nationalistiske krigsførelse var fyldt med fordækte dagsordener, som jeg ganske kort skal gøre rede for.

Rybner hævder, at oprørshæren i august 1936 rykkede "med ilfart mod Madrid" (s. 262). Militærhistorikeren Blanco Escoláa har imidlertid påpeget, at fremstødet reelt var en sløv march i et ingenmandsland, hvor oprørshæren brugte mere tid på at udrense diverse landsbyer end på at skynde sig til Madrid. Historikeren Paul Preston har ligeledes argumenteret for, at Franco bevidst undlod at indtage Madrid, der i september lå ubeskyttet hen. Oprørsgeneralen satsede derimod på erobringen af Toledo, en nem og prestigefyldt sejr. Fordelen ved den omstændelige krigsførelse var således, at Franco fik mere tid til at neutralisere de interne bejlere til magten i den nationalistiske lejr. Var hovedstaden faldet i 1936, var en blodig magtkamp mellem alle de nationalistiske fraktioner, der sluttede op om oprøret, givet brudt ud i lys lue. Rybner nævner det itali-

enske angreb på Guadalajara-fronten ved Madrid i marts 1937 (s. 128-131), men glemmer den vigtigste årsag til de italienske styrkers nederlag, nemlig at General Franco, stik imod alle aftaler, undlod at angribe på samme tidspunkt på den anden frontlinje. Republikanerne var derfor i stand til at overflytte tusindvis af soldater og umuliggøre et italiensk gennembrud. Man har lige siden debatteret, hvorvidt Franco endnu engang forsøgte at forsinke erobringen af Madrid. Rybners analyse mangler kort sagt at relatere forsvaret af Madrid til nogle vigtige ydre omstændigheder.

Denne mangel opvejes dog i rigt mål af en række gode betragtninger om forholdene i den republikanske lejr. Fx forsøger forfatteren at finde svaret på, hvorfor Largo Caballero ikke udnyttede sine formelle beføjelser til at diktere en ny sammensætning af forsvarsjuntaen i Madrid. Bogens antagelse er her indlysende rigtig. Det ville have været umuligt at fjerne de personer fra magten, der netop havde organiseret forsvaret af Madrid. Regeringen havde ingen høj agtelse i Madrid, hvor borgerne mente, at socialisterne i et afgørende øjeblik havde stukket halen mellem benene. Largo Caballero var rent taktisk trængt op i en krog.

Forfatteren skal også roses for at have sat sig grundigt ind i det trykte kildemateriale om Republikken. Historiografien er et sandt minefelt, men forfatteren træder varsomt og ræsonnerer klogt. Hovedværket til forståelsen af den socialistiske politik er givet Helen Grahams *Socialism and War*, mens det mest udtømmende værk om den sociale revolution i den republikanske zo-

ne er Burnett Bollotens *Revolution and Counterrevolution*. Under den kolde krig blev Bolloten af venstrefløjen beskyldt for at udføre propagandaarbejde for CIA, mens konservative historikere roste hans evne til at indsamle og udnytte ukendt dokumentation fra den republikanske zone. Værket bygger på tesen om et sovjetisk magtstræb i Spanien. Rybner anerkender værkets

uomtvistelige betydning, men har samtidig et godt blik for dets uformåen på en række punkter. Bollotens fremstilling bygger for ensidigt på udsagn fra personer, der havde et horn i siden på kommunisterne (jfr. s. 148-49).

Svend Rybners bog om forsvaret af Madrid er en god og sober introduktion til et svært emne. Den står i kontrast til 70'ernes danske historieskrivning om bor-

gerkrigen, der var særdeles overfladisk. Bogen er grundigt researched, og forfatteren viser en god forståelse for et af borgerkrigens mest centrale spørgsmål, der i årtier enten var underbelyst eller glemt i de heroiske beskrivelser af Republikken, nemlig betydningen af den sociale revolution, der fandt sted.

Morten Heiberg